

Koncepce revize vzdělávací oblasti (název): **Člověk a společnost**

Oponent: Marek Fapšo

Datum vypracování: 27. 1. 2023

Posouzení textu

Otázka č. 1

Koncepce správně pojmenovává a vymezuje VO Člověk a společnost zejména s ohledem na kompetenční pestrost a společenskou relevanci. Je však otázkou, nakolik je pro tuto oblast specifické, že se pojí se všemi klíčovými kompetencemi a průřezovými tématy, když tyto by měly být ze své definice rozvíjeny prakticky ve všech VO nějakým způsobem. Lze ale souhlasit se zmínkou o časově poddimenzované dotaci na školách i s vysokými nároky na osobnost učitele/ky vyplývající z aktuálnosti, proměnlivosti a kontroverznosti vyučovaných témat. Odpovědi jsou obecně srozumitelné a dobře formulované.

Otázka č. 2

Z odpovědi je zřejmé, že obor dějepisu má z hlediska kompetenčního modelu větší zkušenosti než výchova k občanství. To se promítá jak v použitých pojmech, tak i v odkazech na konkrétní již existující materiály. Jejich vzájemný vztah je zmíněn jen okrajovou zmínkou o „Social Studies“, jejichž povaha není příliš konkretizována (jen drobným odkaz na kanadských vzor v poznámce pod čarou). Z textu není jasné, zdali je tento „integrován“ postup spojující oba obory kýženým cílem nebo jen inspirativním rámcem.

Tato část textu pracuje s oborově specifickými pojmy (historické myšlení, historická gramotnost atd.), které jsou v dějepisné obci již poměrně silně zakořeněny, mimo ni však nemusí být bez dalšího vysvětlení pochopitelné. Pomáhá sice odkaz na další literaturu, ale možná by se již v textu koncepce měl objevit nějaký stručný popis základních parametrů.

Otázka č. 3

Konstatování, že současná podoba RVP nepracuje s oborovými kompetencemi, respektive že není zřejmé, jak by k nim výuka měla dojít, je důležitým východiskem. Stejně jako poznámka o konkrétní absenci průřezových témat ve VO. Ne zcela jasná je věta „*Individualizace výuky není v současném pojetí VO nastavena, očekávané výstupy jsou závazné pro všechny žáky.*“, neboť RVP již pracuje s omezenou variantou očekávaných výstupů v rámci schválených podpůrných opatření žáka. Bylo by vhodné se k tomuto nějak vztáhnout, pokud má koncepce na mysli něco dalšího, nějaký jiný model individualizace výuky. Lze také souhlasit s kritikou převažujících kognitivních očekávaných výstupů a snahou přesunout těžiště ke kompetencím, dovednostem, postojům a gramotnostem.

Obecné vyznění odpovědi je srozumitelné, avšak některé pojmy jako „gramotnost“ mají poměrně široký význam, a navíc není jasné, zdali se hovoří o obecné gramotnosti pro VO nebo různé gramotnosti pro D a OV/ZSV (VKO).

Otázka č. 4

Překážky jsou pojmenovány poměrně přesně, byť každá z nich je jiného řádu. Kritika finální podoby HSR nebo časový harmonogram jsou zajisté legitimní a správné, ovšem je otázkou, zdali text koncepce má právě tyto věci řešit. Naopak problém vztahu klíčových kompetencí a oborových očekávaných výstupů a gramotností bude opravdu jedním z nejdůležitějších úkolů plánovaných revizí. Stejně jako provázání různých gramotností mezi sebou. V odpovědi chybí ještě více podrobná systematizace problémů podle toho, zdali jsou společné pro oba plánované obory (D-VKO) nebo jsou specifické pro jeden či druhý. Problém faktografického přehlcení není totiž překážkou jen v případě dějepisu ale často i VKO, která tím řeší neschopnost vymezit jinou integraci jednotlivých „společenských věd“ (chybějící aplikace konceptu oborové gramotnosti).

Otázka č. 5

Základní vymezení odpovědi jde správným směrem, tj. že cílem změn by mělo být propojení klíčových kompetencí, oborových gramotností a očekávaných výstupů. Konkrétní návrhy takového postupu (vyjmenování principy) vychází primárně z modelu historické gramotnosti (příčiny-následky, multiperspektivita) a je doplněna o některé další prvky, aby bylo možné integrovat VKO. Pro člověka, který není podrobně zorientován v modelech historického vzdělávání nemusí být zcela zřetelné, jak se tyto principy budou promítat do jednotlivých předmětů, což by mohla být potenciální překážka úspěšné implementace revize. V textu jsou totiž vypsány jako principy společné pro celou VO, ale není zřejmé, jaký bude jejich vztah ke dvěma zmíněným oborům.

Rovněž zmíněná revize/redukce obsahu patří správně k hlavním cílům revize, s koncepcí lze souhlasit. Konkrétní rozpracování tohoto tématu je ovšem problematické. Teze o „více prostoru moderním dějinám“ je dnes už zcela samozřejmou až banální myšlenkou a v oborové didaktice se nyní naopak vedou zajímavé debaty o pozici starších dějin v současném dějepise. Koncepce by z tohoto hlediska mohla být ambicióznější a nabízet promyšlenější koncept (badatelská výuka a aktualizace historických témat jdou dobrým směrem). Je také otázkou, zdali již v tomto textu nepojmenovat z hlediska témat a obsahu vztah mezi D a VKO.

Z hlediska srozumitelnosti a pochopení cílů revize VO je tato část koncepce asi nejdůležitější, protože obsahují části velmi dobře představitelné z hlediska učitelské praxe. I proto by měla být lépe strukturovaná a zformulovaná.

Otázka č. 6

Návrh konceptu správně připomíná, že zásadním úkol pro revizi RVP je propojení klíčových kompetencí, oborových gramotností a vzdělávacího obsahu. A to zejména s ohledem na koncového uživatele, tj. školu a učitele. Je však otázkou, zdali zmíněné „aktivizační činnosti“ jsou cestou k tomuto cíli. Jednak není zcela zřejmé, co je myšleno pod tímto pojmem a pak také do jaké míry podrobnosti budou v RVP popsány. To asi souvisí s obecnějším pojetím RVP a jeho obsahem a mělo by to být ujednoceno. Z hlediska dějepisu si lze představit vypsání „badatelských činností“, s nimiž pracuje současná didaktika, ovšem v případě VKO takovýto „ujednocený“ model zatím neexistuje. Navíc bude muset i zde být vyjasněno, co patří do obecných kompetencí VO a co je dějepis a OV/ZSV. Je zde správně také vytyčen cíl vytvořit systémový tlak na proměnu způsobu výuky od transmisivního ke konstruktivistickému.

Tato odpověď je vytvořena zejména z hlediska dějepisu a pod vlivem jeho didaktické teorie, VKO je zde zachycena spíše implicitně. Srozumitelná tedy bude primárně pro ty, kteří se orientují v současných trendech dějepisného vzdělávání.

Otázka č. 7

Až v této odpovědi se začínají vyjasňovat některé obecnější problémy revize této VO. Jednak důležitý vztah 1. a 2. stupně ZV, který dlouhá leta nebyl prakticky nijak reflektován. Je velmi pozitivní, že koncept vidí v 1. stupni nejen „předstupeň“ dalšího vzdělávání ale i koncepční inspiraci pro 2. stupeň (komplexní propojení minulosti a současnosti). Druhým důležitým aspektem je pak hledání společného základu pro dějepis a VKO, který je spatřován v rovině myšlení a principů a v rovině tematické. Návrh koncepce vychází z i v této části ze současné didaktiky dějepisu, která se ukazuje jako funkční a produktivní. Je však k dalšímu promyšlení, zdali může didaktika dějepisu tvořit základ pro celou VO, přičemž budou existovat argumenty pro obě strany případného sporu. Podobně pozitivně lze hodnotit i připomenutí dalších možných mezipředmětových vztahů (zeměpis, výchova ke zdraví atd.), které ale budou založeny asi na jiném půdorysu než D a VKO.

Tato odpověď je jeví jako jedna z těch nejdůležitější, protože tematizuje výchozí strukturu celé revidované VO. Pro dějepisně neaprobované čtenáře však zůstanou některé její části méně zřejmé.

Otázka č. 8

Srozumitelná a jasná odpověď zachycující obecné otázky spojené s revizí RVP v oblasti společensky relevantních témat. Lze souhlasit se zdůrazněním klimatických otázek a společenské změny, kritického zacházení s vědeckými poznatky či digitálního vzdělávání. Chybí zde ale konkrétnější vymezení toho, co může nabídnout pro rozvoj daných témat právě tato VO. Odpověď se drží v obecné rovině toho, že daná témata je třeba sledovat „v minulosti, současnosti a budoucnosti“.

Otázka č. 9

Návrh koncepce správně identifikuje možné důsledky navrhované revize zejména v oblasti osobní žákovské angažovanosti, vnímání vlastního rozvoje/pokroku a v oblasti komplexní orientace v současném světě. Za zásadní je třeba považovat zdůrazňovaný posun ke kompetenčnímu/konstruktivistickému učení, které současná didaktika potvrzuje jako zásadní v moderním učení.

Odpověď je psán spíše jako deklarace než jako konkrétní metodický návrh změn. V obecné rovině s ní nelze nesouhlasit, jako plán dalšího postupu by ale bylo třeba některé části konkretizovat a vztáhnout ke struktuře VO.

Posouzení obsahu

Obecně je třeba zhodnotit návrh koncepce budoucí revize VO Člověk a společnost pozitivně. Vychází z aktuálních trendů oborové didaktiky dějepisu (konstruktivismus, badatelská výuka, oborová gramotnost) a pojmenovává důležité úkoly VO. Z těch nejdůležitějších je třeba vyzdvihnout vztah mezi klíčovými kompetencemi, oborovými

gramotnostmi a vzdělávacím obsahem. Přesto v některých konkrétních částech zůstávají nezodpovězené otázky:

1. Stále zůstává nevyjasněný vztah mezi cíli/kompetencemi/výstupy celé VO na jedné straně a oboru dějepisu (respektive VKO) na straně druhé. Bude zapotřebí přesně popsat, jak bude VO vymezena, postavena a strukturována.
2. Základem vypracování velké části návrhu je současná didaktika dějepisu a z hlediska tohoto oboru/předmětu je to naprosto legitimní krok, je ale nutné vyprofilovat vztah této didaktiky k oboru VKO a explicitně ho pojmenovat. Zejména v oblasti historické a občanské gramotnosti.
3. Diskuse by měla být vedena nejen v oblasti kompetencí a dovedností (to je z hlediska oborové didaktiky poměrně vyprofilovaná věc), ale také o obsazích a tématech. V koncepci by se mělo toto téma odrazit aspoň v rovině obecných tezí či kritérií, podle nichž se témata spojená s očekávanými výstupy budou vybírat.

Doporučení

Pro další práci na návrhu koncepce je důležité, aby došlo k promyšlení struktury výsledného textu. Je třeba postupovat od obecného vymezení VO a její role v rámci RVP, přes popis oborů dějepisu a VKO až k popisu konkrétních kompetencí a výstupů. Struktura položených otázek je dobrá pro zahájení diskuse v pracovní skupině, ale pro vnějšího čtenáře návrhu revize by to mohlo být místy nejasné. Koncepční návrh by měl být zkrátka strukturován jinak.

Dále by bylo vhodné zvážit a podrobněji vysvětlit některé pojmy, které jsou samozřejmě z hlediska oborového didaktika, ale nemusí být srozumitelné obecně, jelikož pro budoucí revizi byl zvolen jeden konkrétní model dějepisného vzdělávání rozvíjející se nyní v České republice a vycházející zejména z anglosaské tradice reprezentované Peterem Seixasem.

Návrh konceptu revize by se měl dále odvíjet i ve spolupráci s dalšími pracovními skupinami, neboť se v něm uvádí (správně) jako jeden z cílů provázanost s výukou na 1. stupni i dalšími předměty (zeměpis).